

РОЗДІЛ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКААНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ
ТУРИСТСЬКО-ЕКСКАРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВІННИЧЧИНІTHE ANALYSIS OF PROSPECTS FOR DEVELOPMENT
OF TOURIST AND EXCURSION ACTIVITIES OF THE VINNYTSIA REGION

УДК 338.48:477.44(045)

Дзюба Т.А.

к.е.н., доцент кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

Гринь В.В.

асистент кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

У статті проаналізовано розвиток матеріальної бази та туристичної інфраструктури, екскурсійної діяльності та обслуговування, кадрового забезпечення у туристичній галузі Вінницької області. Розглянуто перспективи екскурсійної справи в регіоні, реалізація яких має здійснюватися за такими напрямками, як розробка авторських тематичних екскурсій, складання тематичних екскурсійних турів, створення нових форм екскурсійного обслуговування, урізноманітнення екскурсійних послуг з урахуванням інтересів і запитів населення, розширенні спектру мотивації вибору екскурсії як форми дозвілльової діяльності.

Ключові слова: туризм, туристична діяльність, екскурсійна діяльність, туристично-краєзнавча діяльність, Вінниччина.

В статье проанализировано развитие материальной базы и туристической инфраструктуры, экскурсионной деятельности и обслуживания, кадрового обеспечения в сфере туризма Винницкой области. Рассмотрены перспективы экскурсионного дела в регионе, реализация которых должна осуществляться по таким направлениям, как разработка авторских тематических

экскурсий, составление тематических экскурсионных туров, создание новых форм экскурсионного обслуживания, разнообразие экскурсионных услуг с учетом интересов и запросов населения, расширении спектра мотивации выбора экскурсии как формы досуговой деятельности.

Ключевые слова: туризм, туристическая деятельность, экскурсионная деятельность, туристско-краеведческая деятельность, Винницкая область.

The article analyzes the development of the material base and tourist infrastructure, excursion activities and services, staffing in the tourism sector of the Vinnitsa region. The perspectives of excursion in the region are considered, the implementation of which should be carried out in such areas as the development of author's thematic excursions, the development of thematic excursion tours, the creation of new forms of excursion services, the variety of excursion services, taking into account the interests and demands of the population, the widening of the spectrum of motivation for choosing an excursion as a form of leisure activities.

Key words: tourism, tourist activity, excursion activity, tourist and local lore activity, Vinnytsia region.

Постановка проблеми. Все більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери Вінницької області набуває туристична галузь. Розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, екскурсійної діяльності має тенденцію до перетворення у важливий чинник підвищення якості життя в області, створення додаткових робочих місць, наповнення місцевого бюджету та підвищення авторитету області як на внутрішньому, так і на міжнародному туристичних ринках. Туризм істотно впливає на такі сектори економіки, як: транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку і є одним з найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки. У свою чергу, важливими факторами розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорією розвитку екскурсійної діяльності займалися В.В. Абрамов, М.В. Тонкошкур, М.М. Покогодна [1], які зазначали, що екскурсійна діяльність – це надзвичайно складна і проблемна сфера

сучасної туристичної галузі України. На думку Л.Б. Альтгайма [2], екскурсійна діяльність – важливий засіб формування світогляду туриста. Згідно із законом України «Про туризм», під екскурсійною діяльністю розуміють практику організації подорожей у супроводі екскурсолога за заздалегідь складеним маршрутом із певною метою і тривалістю не більше доби [4]. Понятійна категорія туристсько-екскурсійної діяльності потребує уточнення, зокрема, доповнення, адже екскурсійна діяльність дає змогу ознайомитися з новим, розширити світогляд та отримати нові знання про об'єкти, предмети, події, особистостей тощо.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз туристсько-екскурсійної діяльності Вінницької області, а саме: значна увага приділяється перспективам подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З моменту проголошення незалежності молода українська держава впевнено стала на шлях розвитку власної туристичної галузі. За час, що минув, завершується процес переорієнтації вітчизняного туризму з частини народно-господарського

комплексу колишнього СРСР у високорозвинену галузь, що відповідає сучасному стану ринкового середовища, вимогам ефективного використання наявних туристських ресурсів.

На даний час в Україні під охороною держави перебувають понад 144 тис. нерухомих пам'яток історії та культури, а саме:

- 71214 тис. пам'яток археології (з них – 428 національного значення);
- 52544 тис. пам'яток історії (з них – 264 національного значення);
- 2806 тис. пам'яток монументального мистецтва (з них – 47 національного значення);
- 17937 тис. пам'яток містобудування і архітектури (з них – 3541 національного значення) [3].

Сьогодні одна за одною зникають «білі плями» багатовікової історії українського народу. У процесі повернення народу його історичної національної пам'яті важливе місце належить екскурсійним маршрутам.

Екскурсія є важливим засобом вивчення історії рідного краю, залучення широких верств населення, насамперед, учнів, молоді до пізнання історико-культурної спадщини, яку залишили нам попередні покоління.

Об'єктивне і всебічне вивчення історії, історико-культурної спадщини мають стати основою організації екскурсійної справи в Україні на сучасному етапі.

Інтерес населення до вітчизняної історії, історико-культурної спадщини все більше зростає. Великою популярності, насамперед серед молоді, користуються туристсько-екскурсійні маршрути «Козацькі Січі», «Фортеці і замки України», «Монастирі України», «Гетьманські столиці», «Коліївщина». Значний інтерес у туристів викликають тури шляхами становлення та розвитку Київської Русі, екскурсії за численними туристсько-екскурсійними маршрутами мережі «Намісто Славутича».

Як свідчить статистика, число екскурсантів зростає з року в рік: 2014 – 2,4 млн чоловік, 2015 – 2,02 млн чол. У 2016 році кількість екскурсантів сягнула 2,5 млн осіб. Мало ще залучаються до екскурсій учні, студенти, сільські мешканці та інші категорія населення [4].

Сьогодні, коли немає обмежень у тематиці екскурсій, ідеологічного тиску, перед екскурсійною справою відкриваються нові горизонти. Із року в рік розширюється тематичний спектр екскурсій, оновлюється їхній зміст, що сприяє правдивому висвітленню вітчизняної історії. Ця робота неможлива без серйозної методичної основи. Тому сьогодні вкрай необхідно за підтримки держави відтворити в туристичній галузі структуру методичних служб, що стали б центрами цієї роботи в регіонах, а також методичних секцій екскурсиводів як осередків підвищення фахової майстерності.

Особливо слід наголосити, що від знань, умінь екскурсивода донести матеріал до аудиторії, показати, а інколи й відтворити історичні події, зробити екскурсантів їх співучасниками значною мірою залежатиме сприйняття ними історії України, їх свідомість і моральні засади, а в підсумку – громадянська позиція.

На туристській карті України виділяють сім регіонів, сприятливих для розвитку туризму:

1. Карпатський (західний): Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька області;
2. Волинсько-Тернопільський (північно-західний або поліський район): Волинська, Тернопільська, Хмельницька, Рівненська області;
3. Житомирсько-Вінницький (буферний): Житомирська, Вінницька області;
4. Київський (центральний): Чернігівська, Київська, Черкаська, Кіровоградська області;
5. Харківський (північно-східний): Сумська, Полтавська, Харківська, Луганська області;
6. Дністровсько-Донецький (південно-східний): Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області;
7. Причорноморський (південний): Одеська, Миколаївська, Херсонська області та Автономна Республіка Крим [8, с.47].

Розвиток туристської діяльності в цих регіонах зумовлюється наявністю багатих туристських ресурсів: природно-рекреаційних та історико-культурних у поєднанні з відповідними соціально-економічними умовами.

У зазначених туристських регіонах України найцінніші пам'ятки історії та культури знаходяться поряд із різноманітними природними рекреаційними та лікувальними ресурсами.

Значна матеріальна база туризму (готелі, мотелі, туристські комплекси та бази, кемпінги), підприємства харчування, численні туристичні організації, створюють сприятливі умови для впровадження системи в життя.

Важливими туристсько-екскурсійними об'єктами у Вінницькому регіоні є численні та різноманітні історико-культурні пам'ятки: археології, історії, архітектури, мистецтва та меморіальні, а також палацово-паркові ансамблі, музеї та картинні галереї.

В області на державному обліку перебуває 4307 пам'яток культурної спадщини: 1739 – археології, 1893 – історії, 526 – містобудування та архітектури, 101 – монументального мистецтва, 47 – садово-паркового мистецтва, 1- ландшафтна [10].

Функції координації розвитку туристичної та екскурсійної діяльності на території області виконує управління культури і мистецтв облдержадміністрації.

Вперше так званий самодіяльний туризм прийняв організаційні форми на Вінниччині у 1977 р., коли у всіх республіках і областях СРСР були утворені федерації туризму, які існували при обласних

радах з туризму та екскурсій (профспілкові структури). Саме у 1977 р. була утворена Вінницька обласна федерація туризму. У 1978 р. був утворений Вінницький міський турклуб, який у 1981 р. отримав назву "Меркурій" [6, с.51].

У зв'язку з акціонуванням рад з туризму і екскурсій у 1991 р. був утворений Вінницький туристсько-спортивний союз, діяльність якого продовжується і до сьогодні, але виключно у сфері спортивного туризму.

Число туристичних підприємств на Вінничині поступово зростало. За офіційними даними у 2005 році їх було 34, у 2007 – 64. Станом на кінець 2010 року в м. Вінниці мають ліцензію на право займатися різними видами туристичної діяльності 115 підприємств. З них туроператорів – 17, турагентів – 98. Разом з тим, лише обмежена кількість туристичних підприємств міста – 5, займаються організацією в'їзного туризму, усі інші працюють з організації подорожей за межі Вінницького регіону та за кордон. За даними Головного управління статистики у Вінницькій області, туристичні послуги у Вінницькій області у 2016 році надавали 30 ліцензованих підприємств (туроператорів) та близько 38 туристичних агентів. Дохід від надання туристичних послуг у 2016 році в порівнянні з 2015 роком збільшився на 45,1% і становить 27,4 млн грн. Зростання їх числа, не дивлячись на кризу, продовжується. Але, порівняно з країнами ЄС, туристична інфраструктура, регіону та країни, зокрема, поки у стані розвитку.

Найбільші туроператори Вінницької області:

1. Вінницьке обласне ЗАТ з туризму та екскурсій «Вінниця турист».
2. «Бомба-Тур» туроператор.
3. ПП туристична агенція «Укрвіза».
4. «Мер-Ка-Ба» – мережа агентств подорожей.
5. ПП «Укрвінітур».
6. «Слов'янський тур» туроператор.

За період роботи на ринку туристичних послуг Вінницьке обласне бюро подорожей та екскурсій стало кращим туроператором регіону, що пропонує якісне комплексне обслуговування. Накопичений досвід роботи дозволяє постійно підвищувати якість послуг, розширювати контакти, працювати не лише на території регіону, а й по всій Україні та також із закордонними партнерами, що дозволяє привабити іноземних туристів до Вінниччини, освоювати нові маршрути.

Вінницька обласна рада представила на затвердження програму розвитку туризму на 2017-2020 рр. На реалізацію програми передбачено 10 301,3 тис. грн. На реалізацію програми передбачено виділити з обласного бюджету 7 109,0 тис. грн, впродовж 3 років, та 2 686,9 тис. грн з районних бюджетів та бюджетів міст обласного значення, міст, сіл, селищ [10].

Основною метою Програми розвитку туризму в області на 2017-2020 роки є створення конкурентоспроможного на національному та міжнародному ринках туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби мешканців області та її гостей, на основі здійснення заходів, спрямованих на розвиток туристичної галузі області, при цьому особлива увага приділяється доступу до туристичних послуг осіб з функціональними обмеженнями. Крім того, передбачається створення та розвиток матеріально-технічної бази і сучасної інфраструктури туризму, сприятливих умов для залучення інвестицій, ефективного використання природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу, етнографічних особливостей регіону, забезпечення умов для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності, підвищення якості та асортименту туристичних послуг, розширення мережі туристично-екскурсійних маршрутів, підготовка кваліфікованих екскурсіводів, здійснення системної рекламно-інформаційної діяльності, підтримку в'їзного та внутрішнього туризму, зокрема, сільського.

Туристичні можливості області щороку представляються на загальноукраїнських та міжнародних туристичних виставках, висвітлюються у засобах масової інформації. При обласній науковій бібліотеці ім. Тімірязєва створено web-сайт з інформацією про розвиток культури і туризму області, об'єкти культурної спадщини, історію міст і районів.

Туризм у Вінницькій області – новий, але дуже перспективний напрям внутрішнього туризму. Вінницька область надзвичайно привабливе місце для подорожей. За бажанням, місцеві туристичні організації організують захоплюючу екскурсію всіма пам'ятними місцями Вінницької області.

Одним зі шляхів підвищення ефективності функціонування екскурсійної діяльності є використання нових сучасних форм стимулювання господарської діяльності суб'єктів підприємництва, в тому числі через реалізацію нетрадиційних ринкових механізмів у формі спеціальних (вільних) економічних зон та територій пріоритетного розвитку.

У перспективі екскурсійна справа в регіоні має йти за такими напрямками, як розробка авторських тематичних екскурсій, складання тематичних екскурсійних турів, створення нових форм екскурсійного обслуговування, урізноманітнення екскурсійних послуг з урахуванням інтересів і запитів населення, розширенні спектру мотивації вибору екскурсії як форми дозвіллевої діяльності, розвиток екскурсійної справи на регіональних рівнях. Як і будь-яка інша сфера гуманітарної діяльності екскурсії потребують капіталовкладень, підготовки кадрів, матеріального забезпечення, координації з громадськими організаціями, установами тощо.

Разом з тим, не можна оцінювати роботу екскурсійних організацій тільки за економічними критеріями. «Без врахування духовних цінностей жодна система туристсько-екскурсійних послуг і організації екскурсій не може вважатися ефективною» [9, с. 20]. Потрібно формувати у суспільстві й новий погляд на професію «екскурсовод», насамперед, як на фахівця, який знайомить екскурсантів і туристів з визначними місцями Вінниччини, пам'ятками вітчизняної історії, культури та природи мовою своєї країни чи мовою іноземних туристів, просвітника, поширювача знань різного тематичного спрямування, культурологічного характеру.

Вінницьким обласним центром дитячого і юнацького туризму та екскурсій щорічно розробляються та реалізуються заходи туристсько-екскурсійного обслуговування учнівської і студентської молоді з урахуванням вікових особливостей та рівня знань. Підготовлено та розповсюджено 18 методичних матеріалів для організаторів туристсько-краєзнавчої роботи.

У районах області розроблено нові туристичні маршрути: «Життя та творчість Марко Вовчок у Немирові», «Життя та творчість О.Ф. Можайського», «Козацькими шляхами», колишня ставка Гітлера «Вервольф» смт. Стрижака та інші [3, с. 20].

Вирішуються питання щодо розроблення нового туристичного продукту та об'єкту показу – підземних ходів під м. Вінниця.

На даний час, спільно з товариством «Коло-Ра», опрацьовується питання щодо включення Вінницької області до туристичного маршруту «Трипільська Україна».

Висновки з проведеного дослідження. Вінниччина має необхідні ресурси для розвитку туризму, зокрема, екскурсійної діяльності: людські, природні умови, історико-культурні, матеріальні та інш. Туризм може й повинен стати одним із найефектив-

ніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток суміжних галузей економіки, зайнятість населення, поліпшення роботи з охорони пам'яток історії, підвищення культурного рівня населення. Для ефективного розвитку туризму в регіоні повинен здійснюватися розвиток екскурсійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрамов В. В. Історія туризму : [підручник] / В. В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Харків : Форт, 2010. – 286 с.
2. Альтгайм Л. Б. Основне значення та принципи організації екскурсійних послуг / Л. Б. Альтгайм // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 6 (1). – С. 215–219.
3. Вінницька область. Географічний атлас: Моя мала Батьківщина. / Відп. Ред. Т. В. Погурельська. – К.: Мапа, 2001. – 20 с.
4. Державна служба статистики України [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.org>
5. Державний реєстр нерухомих пам'яток України [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua>.
6. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму / В. К. Євдокименко – Чернівці: Прут, 1985. – 129 с.
7. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. № 324/95-вр [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tropa.dp.ua/extreme/>.
8. Лесик О. В. Замки та монастирі України. – Львів, 1993.
9. Омельченко Б. Ф. Екскурсионное общение: познаное, воспитанное / Б. Ф. Омельченко. – М. : Наука, 1991. – 230 с.
10. Програма розвитку туризму Вінницької області на 2017-2020 роки [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vinrada.gov.ua/upload/files/progr/380.pdf>